

THE STUDY OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' EMOTIONAL CULTURE

ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

The purpose of the article is to investigate the state of the future primary school teachers' emotional culture in the practice of higher education, to distinguish the pedagogical conditions for improving the level of the student youth's emotional culture.

Methodology. In the process of the research such theoretical methods were used: analysis of psychological and pedagogical literature, synthesis, comparison, modeling method and research findings generalization; diagnostic methods: pedagogical observation, questionnaires, students tests aimed at identifying their values, emotionality and morality in general; statistical: methods of processing the experimental data for the quantitative and qualitative analysis of the results of diagnostic research.

Scientific novelty. The article clarifies the concept of «the emotional culture of a teacher» as a system characteristic and basic component of the future primary school teachers' professional and pedagogical training; criteria, indicators and levels of the students' emotional culture have been determined, the pedagogical conditions of increasing the future teachers' emotional culture level have been formulated.

Conclusions. The results of the empirical study testified that a low and average level of the emotional culture dominated among the students of the pedagogical universities; they are characterized by the inability to know their own emotions and manage their emotional state, weak emotionality, characterized by the indifference to the needs of others, fear of expressing their own emotions and inability to differentiate and correlate their own feelings in relation to themselves personally and to the society in general. We can claim that the traditional forms and means of the young generation's emotional culture formation in higher educational institutions are insufficiently effective. As practice shows, this process occurs spontaneously, sporadically, because the focus is mainly on the students' intellectual development. This situation requires from the teachers of higher educational institutions to introduce the innovative technologies and methods to increase the future primary school teachers' emotional culture level, as a condition of the primary school children's emotional education.

Key words: future primary school teacher's emotional culture, emotional sphere of personality, criteria, indicators and levels of the future teachers' emotional culture, pedagogical conditions for improving the emotional state of youth.

Мета статті – визначити стан емоційної культури майбутніх учителів початкових класів у практиці закладу вищої освіти, виокремити педагогічні умови підвищення рівня емоційної культури студентської молоді.

Методологія. У ході дослідження використовувались теоретичні методи: аналіз психолого-педагогічної літератури, синтез, порівняння, метод моделювання та узагальнення результатів дослідження; діагностичні методи: педагогічне спостереження, анкетування, тестування студентів із метою визначення їх ціннісних орієнтирів, емоційності та моральності загалом; статистичні: методи обробки експериментальних даних для кількісного і якісного аналізу результатів діагностичних обстежень.

Наукова новизна. У статті уточнено поняття «емоційна культура» педагога як системної характеристики та базової складової професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів; виокремлено критерії, показники та рівні емоційної культури студентів; сформульовано педагогічні умови підвищення рівня їхньої емоційної культури.

Висновки. Результати емпіричного дослідження засвідчили, що серед студентів педагогічних ЗВО переважає низький та середній рівень емоційної культури, їм притаманне невміння пізнавати власні емоції та керувати своїм емоційним станом, слабка емоційність, яка характеризується байдужістю до потреб оточуючих, побоюванням проявляти власні емоції та невмінням диференціювати й співвідносити власні відчуття щодо себе особисто, так і до суспільства в цілому. Можемо стверджувати про недостатню ефективність традиційних форм і засобів формування емоційної культури молоді у закладах вищої освіти. Як свідчить практика, даний процес відбувається стихійно, епізодично, оскільки увага спрямована переважно на інтелектуальний розвиток студентів. Така ситуація вимагає від викладачів закладів вищої освіти впровадження інноваційних технологій та методик підвищення рівня емоційної культури майбутніх учителів початкових класів як умову емоційної вихованості дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: емоційна культура майбутнього вчителя початкових класів, емоційна сфера особистості, критерії, показники та рівні емоційної культури майбутніх педагогів, педагогічні умови покращення емоційного стану молоді.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Нині головною метою, ключовим показником і основним важелем сучасного прогресу є всебічний гармонійний розвиток людини, зростання її культурного, інтелектуального й духовного потенціалу. Реформування початкової освіти, своєю чергою, висуває вимоги до вищої школи щодо удосконалення та підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Сучасний вчитель здійснює в школі не лише навчальну та виховну функції, а також розвивальну, культурологічну, соціально-психологічну, дослідницьку, проєктивну; створює умови, що забезпечують моральний, емоційний і духовний розвиток учнів. Це все може забезпечити лише той педагог, який сам є зразком високої моральної та емоційної культури, креативний, ініціативний, який досконало володіє традиційними, інноваційними та інтерактивними методиками і технологіями, здатний до саморозвитку, тобто готовий до роботи в умовах Нової української школи (Григорович, Демченко, & Родюк, 2018, с. 33). Вища школа має надавати не тільки фахову кваліфікацію, а також створювати умови для виховання педагога як людини високої культури, яка має значний виховний вплив на особистість, особливо для молодшого школяра, адже вчитель для цієї категорії дітей це – авторитет, зразок для наслідування.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Досліджуючи емоційну культуру вчителя, за вихідну теоретичну позицію ми брали положення, сформульовані у працях сучасних науковців, зокрема Н. Кузьміна, В. Сластьоніна, О. Рудницької (Поліщук, 2004, с. 16). Вивчаючи емоційний компонент педагогічної діяльності В. Гаврик, В. Кан-Калик, О. Лобач, І. Юсупов вбачали в емоційній сфері педагога запоруку успіху професійно-педагогічного спілкування. А. Бойко зазначав, що емоційна культура вчителя забезпечує емоційний аспект виховних відносин (Бойко, 2000, с. 110).

Найбільш глибокими, з погляду виховання емоційної сфери особистості вчителя, є праці В. Кан-Калика (Кан-Калик, 1987, с. 35). Він вважав, що більшість труднощів у педагогічній діяльності вчителя «емоційно-комунікативного порядку», тому детально досліджував емоційний компонент педагогічного спілкування (комунікативної культури), емоційну структуру комунікативних станів у процесі педагогічної діяльності, емоційну ідентифікацію (здатність педагога проникати в емоційний стан вихованця через емоційне співпереживання), емоційний зворотній зв'язок, створення в класі емоційного благополуччя, загального емоційного тла взаємодії з учнями в процесі спільної діяльності, а також актуалізацію комунікативного натхнення, формування емоційно-психологічної установки на спілкування, мобілізацію вчителем власного творчого самопочуття та керування ним (Лобач, 2002, с. 39).

На наше переконання, заслуговують уваги наукові дослідження І. Карпенко та І. Сілютіної, які розглядають емоційну культуру як вищу форму «ціннісного ставлення особистості до соціоприродної дійсності, особистісного узагальнення та прояву соціального досвіду різноманітної діяльності та спілкування» (Карпенко, & Сілютіна, 2008, с. 4).

Ціннісними у питаннях формування емоційної культури майбутнього педагога є наукові праці О. Лобач, у яких автор виокремила складові моделі емоційної культури вчителя, зокрема: «емоційна чутливість, багатство переживань, адекватна емоційно-експресивна виразність, емоційна гнучкість, емоційна регуляція та самоконтроль, емоційно-педагогічна спрямованість особистості вчителя та любов до дитини – як центр, системоутворююче начало емоційної культури майбутнього вчителя, навіть більше – «серце», «сердечна увага» як «око душі», яке не дозволяє схибити» (Лобач, 2002, с. 39).

Отже, аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що питання емоційної культури досліджувалася низкою науковців, однак і досі залишається дискусійним, зокрема визначення шляхів та механізмів розвитку емоційної культури майбутніх педагогів.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у вивченні стану емоційної культури майбутніх учителів початкових класів, виокремленні та обґрунтуванні педагогічних умов підвищення рівня емоційної культури студентської молоді.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного та експериментального дослідження. У ході дослідження використовувались теоретичні методи: аналіз психолого-педагогічної літератури, синтез, порівняння, метод моделювання та узагальнення результатів дослідження; діагностичні методи: педагогічне спостереження, анкетування, тестування студентів із метою визначення їх ціннісних орієнтирів, емоційності та моральності загалом; статистичні: методи обробки експериментальних даних для кількісного і якісного аналізу результатів діагностичних обстежень.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Узагальнивши результати сучасних наукових досліджень проблеми розвитку емоційної культури педагога, вважаємо найбільш повним та змістовним таке визначення цього поняття: емоційна культура – це усвідомлення особистістю своїх емоцій і почуттів як цінності особистості, що

забезпечує кращий розвиток загальнолюдських якостей, розуміння свого «Я», засвоєння особистісних вмінь та навичок і як результат – розвиток особистості на якісно новому рівні.

Емоційна культура педагога відображає рівень професійної майстерності, емоційну зрілість особистості та безпосередньо впливає на імідж. Основними компонентами сформованості емоційної культури педагога, вважаємо, є педагогічний такт, самоконтроль емоційного стану і зовнішньої експресії, емпатичні якості особистості.

Професія педагога висуває серйозні вимоги до емоційної сфери його особистості, потребує щоденного витрачання душевних сил та емоцій. Накопичення емоційного напруження, невміння регулювати власними емоціями може призвести у майбутньому до «професійного вигорання». Тому одним із завдань, яке стоїть перед закладами вищої педагогічної освіти, є розвиток та становлення емоційної культури майбутніх учителів початкових класів.

З метою визначення рівнів емоційної культури майбутніх учителів початкових класів серед студентів 3 курсу нами було проведено емпіричне дослідження на базі педагогічного університету. Оскільки компонентами емоційної культури студентів є мотиваційно-ціннісний, когнітивний, конативний та аналітико-релексивний, то вони й були взяті за основу визначення критеріїв та показників емоційної культури молоді і презентовані у таблиці 1.

Основа емоційної культури це – емоції, які у діяльності студента є, з одного боку, формою прояву мотивів до діяльності, а, з іншого боку, здійснюючи емоційну оцінку змісту мотиваційних процесів, коригуємо їх протікання. *Саме тому критерії та показники виступили базовими для визначення рівнів емоційної культури майбутніх учителів початкових класів.*

Високий рівень емоційної культури майбутнього вчителя характеризується такими особистісними якостями студента, як: переживання радості, захоплення і здатність на цій основі емоційно відгукуватися на різноманітні прояви у навколишньому світі. Такі молоді люди активно виражають свої почуття, імітують образи рухами, мімікою, жестами, у різних формах висловлюють свої судження, сміливо показують свій емоційний стан. Для них властивий стійкий інтерес, потреба у самовираженні, прагнення до гармонії у відтворенні образів. Ці студенти активні у пізнанні, розуміють явища довкілля і способи його відображення, образно мислять, мають дієву уяву, фантазію.

Критерії та показники емоційної культури майбутніх педагогів

Компоненти емоційної культури студентів	Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	Емоційна спрямованість особистості на ціннісне ставлення до позитивних емоційних станів і переживань, які лягають в основу формування моральної культури людини	<ul style="list-style-type: none"> - інтерес до особистісної емоційної сфери; - емоційна сприйнятливність до емоційної сфери інших людей, життєвих подій та явищ; - прагнення узгоджувати власні прояви емоцій із соціально прийнятними та схвалюваними способами.
Когнітивний	Активно діючий поняттєвий запас студента	<ul style="list-style-type: none"> - здатність вірно ідентифікувати і диференціювати емоції та способи їх прояву; - спроможність аналізувати емоціогенну ситуацію; - розуміння сутності соціально прийнятних, схвалюваних способів прояву емоцій; - усвідомлення їх ролі у встановленні гармонійних взаємин з однолітками.
Конативний	Емоційні якості та вміння особистості	<ul style="list-style-type: none"> - наявність емоційної чуйності, чуттєвості, індивідуальної емоційності; - емоційна комунікабельність; - емоційна експресивність та емпатія; - емоційна креативність; - уміння співчувати й співпереживати іншому, адекватно реагувати на емоціогенні ситуації.
Аналітико-рефлексивний	Відповідність власних проявів емоцій та моральних цінностей соціально прийнятним і схвалюваним способам	<ul style="list-style-type: none"> - наявність саморегуляції, уміння утримуватись від негативних проявів та агресивних способів дій; - адекватність самооцінки емоційної поведінки; - сформованість рефлексивних умінь (уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, власними переживаннями та зовнішніми їх проявами, уміння пізнати себе, усвідомлювати свої емоційні можливості та осмислювати своїх власні дії, цілі, методи, результати, причини і наслідки).

Середній рівень емоційної культури характеризується зацікавленістю студентів деякими образами і явищами довкілля, намаганням імітувати ці образи, стереотипним висловлюванням з приводу побаченого, стриманістю показу власного емоційного стану. У майбутніх фахівців за часткової стимуляції викладача спостерігається уявно-фантазійні прояви у створенні образу.

Низький рівень емоційної культури відображає слабку емоційність, яка характеризується байдужістю студентів до об'єктів навколишньої дійсності, побоюванням показувати свій емоційний стан, пасивністю у відтворенні художніх образів у висловленні своїх суджень з приводу побаченого, у вираженні свої почуттів засобами міміки. Домінування мотивів бажання отримати похвалу визначає репродуктивний характер, відсутність бажання експериментувати.

Досліджуючи рівень розвитку *мотиваційно-ціннісного* компоненту емоційної культури майбутніх учителів початкових класів, використали методика «Визначення емоційності» В. Суворова.

Моральна спрямованість студентів і рівень їх домагань згідно з мотиваційно-ціннісним компонентом досліджували за допомогою методики М. Рокича «Система ціннісних орієнтації», яка визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її ставлення до себе, до довкілля, до інших людей, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції і «філософії життя».

Аналіз результатів проведених тестувань та опитувань показав, що студенти-третьоккурсники достатньо емоційно-чутливі. Так 22 респонденти (27,5%) виявляють стійкий інтерес до особистої емоційної сфери та до емоційної сфери інших людей, життєвих подій та явищ, прагнуть узгоджувати

власні прояви емоцій із соціально прийнятними та схвалюваними способами.

У 30 респондентів (37,5%) виявляється стійкий інтерес до особистої емоційної сфери та до емоційної сфери інших людей, явищ та життєвих подій, але їх прагнення до узгодження власних проявів емоцій із соціально прийнятними виражено на суттєво меншому рівні.

У 28 респондентів (35,0%) спостерігається чітко виражений інтерес до особистої емоційної сфери, проте зацікавленість в емоційній сфері інших людей у прагненні узгоджувати власні прояви емоцій із соціально прийнятними мало виражені, що зокрема, виявляє низький рівень загальної культури та моральної культури.

Вивчення рівня розвитку *когнітивного* компоненту емоційної культури майбутніх учителів початкових класів відбувалося за допомогою бесід та спостережень. Індивідуальні бесіди проводилися за звичних умов навчально-виховного процесу. Досліджуваним у чіткій послідовності пропонувалися піктограми шести фундаментальних емоцій, у процесі перегляду яких вони мали назвати запропоновані емоції, підібрати до них синоніми, антоніми. Варто відзначити, що студенти іноді зрозуміли за змістом наукове слово «емоція» замінювали на вживане у повсякденному спілкуванні слово «настрій».

У ході дослідження ми зафіксували досить обмежений словниковий запас як позитивних, так і негативних емоцій у студентів. Наприклад, слова «радісний», «сумний», «зляканий», «злий», «здивований» активно використовують приблизно половина опитуваних і лише третина користувалися словами «схвилюваний», «огидний», «зажурений», «задоволений». Варто звернути увагу й на те, що молодим людям важко визначити свій емоційний стан, розрізнити та назвати ті емоції, які відчувають. У відповідь молодь називала різні стани, відчуття, які переживала, зокрема: я напружена, у мене горять щоки від хвилювання, відчуваю ком у горлі, підгинаються коліна. Ми вважаємо, що людині для того, щоб керувати власними емоціями, справлятися з їх перебігом та наслідками, потрібно вміти виокремлювати їх, усвідомлювати та передавати у словесній формі.

За результатами проведених бесід, усіх респондентів розподілили на три групи. До першої групи належать 9 студентів (11,25%), яким притаманний високий рівень розвитку когнітивного компоненту емоційної культури. Їх активно діючий словниковий запас характеризується повнотою висловлювань.

Студенти можуть розпізнати, назвати емоції, здатні правильно ідентифікувати і диференціювати їх, мають чітке уявлення про них, способи їх прояву, вміння керувати різними видами емоційних станів, усвідомлюють роль емоцій у формуванні моральної культури особистості та встановленні гармонійних взаємин з оточуючими.

До другої групи віднесено 24 студенти (30,0%), для яких характерним є розуміння поняття емоції, сутність соціально прийнятних, схвалюваних способів прояву особистих емоцій і розпізнання їх в інших. Але студенти не завжди чітко можуть їх проявити, зобразити ту чи іншу емоцію, той чи інший вияв почуттів особистості. На основі емоційного сприйняття оточення в них формується хибна мораль життя.

До третьої групи входять 47 студентів (58,75%), яких характеризує неспроможність аналізувати власну емоціогенну ситуацію, нездатність проявляти особисті емоції і помилкова диференціація їх в інших осіб.

Вивчення *конативного* компоненту емоційної культури майбутніх учителів відбувалося за допомогою гри «Азбука настрою», розробленої Н. Белопольською (Карпенко, & Сілютіна, 2008, с. 4). Для проведення гри ми використовували 36 ігрових карток, на яких зображено шість персонажів (люди і тварини), які проявляють шість варіантів настрою: радість, горе, самозадоволення, переляк, незадоволення, агресію. Проводячи гру, ми аналізували, наскільки правильно студенти можуть ідентифікувати й диференціювати емоції, їх спроможність аналізувати емоціогенну ситуацію, рівень усвідомлення ролі емоцій у встановленні гармонійних взаємин у соціумі.

Подальше дослідження на визначення *конативного* компоненту студентів закладу вищої освіти проводилося у формі тестового завдання «Переважання видів емоцій». За результатами можна стверджувати, що сучасна молодь любить спілкуватися, поважає людей, що її оточують, має бажання навчатися, пізнавати нове. Проте, яскравість вираження гедоністичних емоцій може свідчити як про бажання душевного комфорту, так і про «приземленість» стремління та бажань.

Такі результати свідчать про те, що сучасна молодь, яка вступає до вищих закладів освіти, любить спілкуватися, поважає людей, що її оточують, має бажання навчатися, пізнавати нове, а також вивчати себе.

Після виконання всіх завдань зазначених методик було проведено уточнювальні бесіди. Аналіз результатів дозволив усіх респондентів розподілити на три групи за

рівнями розвитку досліджуваного компоненту. Так, високий рівень розвитку конативного компоненту емоційної культури продемонстрували 10 студентів третього курсу (12,5%). Для них характерними є емоційна чуйність, чуттєвість, індивідуальна емоційність, емоційна комунікабельність, емпатія, вміння співчувати й співпереживати іншому, адекватно реагувати на емоціогенні ситуації. Середній рівень – 26 студентів (32,5%), низький – 44 студенти (55,0%).

Вивчення рівня розвитку *аналітико-рефлексивного* компоненту емоційної культури відбувалося за допомогою цілеспрямованих спостережень за поведінкою студентів під час різних видів діяльності (на заняттях, перервах, під час самостійної підготовки та ін.).

Кількісна і якісна обробка результатів усіх діагностичних процедур показала, що до високого рівня розвитку зазначеного компоненту емоційної культури належить лише 4 студенти (5,0%), що свідчить про невідповідність між їх знаннями про емоційні прояви і реальною емоційною поведінкою. Цим студентам притаманне вміння утримуватись від агресивних способів дій, адекватність експресії, доречність і помірність прояву емоції у конкретній ситуації, вміння спілкуватися,

ділитися думками і переживаннями, знаходити їм відгук, виявляти симпатію.

26 студентів (32,5%) належать до середнього рівня розвитку аналітико-рефлексивного компоненту, тобто для них характерною є адекватність експресії, доречність і помірність прояву емоцій у конкретній ситуації, водночас у них виникали проблеми з вмінням виявляти власні емоції та легко налагоджувати стосунки з незнайомими людьми, а це перешкоджає формуванню адекватної емоційно-комунікативної культури педагога.

Викликає занепокоєння, що значна кількість – 50 студентів (62,5%) – має низький рівень розвитку аналітико-рефлексивного компоненту емоційної культури. Для них характерною є агресивність у вираженні емоцій, у спілкуванні, невміння ділитися думками й переживаннями.

Кількісні та якісні результати за досліджуваними критеріями узагальнили й перевели у стандартні бали, що дозволило після відповідних розрахунків отримати кінцеві результати щодо рівнів емоційної культури майбутніх учителів початкових класів. Отримані результати представлено на рисунку 1.

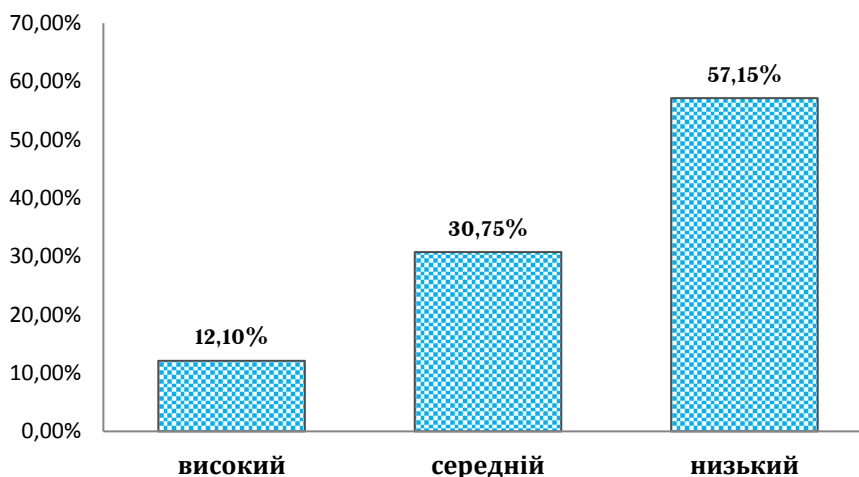

Рис. 1. Рівні емоційної культури майбутніх учителів початкових класів

Отже, за результатами констатувального експерименту можемо зробити висновки про те, що студенти педагогічного ЗВО мають середній та низький рівень емоційної культури. Їм притаманне невміння пізнавати власні емоції та керувати емоційним станом, слабка емоційність, яка характеризується байдужістю до потреб

оточуючих людей, побоювання виявляти свої емоції та невміння диференціювати і співвідносити моральні категорії щодо себе особисто, так і до суспільства. Можемо стверджувати про недостатню ефективність традиційних форм й засобів формування емоційної культури молодого покоління у закладах вищої освіти, оскільки даний

процес відбувається стихійно, спостерігається захоплення форсуванням інтелектуального розвитку студентської молоді, другорядне ставлення до наповнення змісту та методичного забезпечення належного розвитку емоційної сфери особистості.

Проаналізувавши науково-методичну літературу з проблеми дослідження, узагальнивши результати констатувального експерименту, ми вважаємо, що рівень емоційної культури майбутніх учителів початкових класів значно підвищиться за таких педагогічних умов:

- цілеспрямованої та систематичної роботи викладачів ЗВО над формуванням емоційної культури студентів, підвищення потреби в емоційному самовдосконаленні молодого покоління;

- упровадження інноваційних технологій, методик навчання і виховання, а зокрема арт-технологій, тренінгів, колективних творчих справ;

- збагачення уявлень та збільшення знань студентів про зміст емоційної культури та її роль у взаємодії з собою й оточуючими;

- включення студентів та викладачів педагогічного закладу вищої освіти до спільної активно-творчої діяльності, мотивованої позитивними переживаннями.

Апробацію ефективності педагогічних умов лише розпочато. Ми запропонували студентам педуніверситету факультативний курс «Занурення у власне «Я»», який включає у себе ряд занять на тему: «Світ емоцій», «Я пізнаю себе», «Опановую свої страхи», «Вчуся керувати своїми емоціями», «Я розумію тебе», «Навчаюся дружити», «Приборкую свої негативні емоції», «Долаю конфлікти», «Шлях до успіху», «Я – педагог». Мета курсу полягає у розширенні знань майбутніх учителів початкових класів про види емоцій, їх цінність та роль у житті особистості, формування компетентностей у керуванні власними емоціями та врегулюванні емоцій інших людей, опанування навичками систематичної роботи над створенням власного «Я» та ситуації успіху власного життя.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Спираючись на результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, відповідно до поняття «емоційна культура» майбутнього вчителя початкових класів та її структурних компонентів нами було визначено критерії та показники сформованості емоційної культури студентів. Такими критеріями стали: емоційна спрямованість особистості на ціннісне ставлення до позитивних емоційних станів і переживань, які лягають в основу формування моральної культури людини; активно діючий поняттєвий запас студента; емоційні якості та вміння особистості: відповідність власних проявів емоцій та моральних цінностей соціально прийнятним. Зазначені вище критерії та показники виступили базовими для визначення рівнів сформованості емоційної культури майбутніх учителів, а саме – високого, середнього і низького.

У ході дослідження сформулювали педагогічні умови, дотримання яких, на нашу думку, підвищить рівень емоційної культури молодого покоління, це: формування емоційної свідомості та переконань у студентів педагогічного ЗВО в процесі використання інтерактивних методів навчання та виховання; збагачення знань студентів про зміст емоцій, їх компоненти та особливості, цінність емоцій у контексті творчої взаємодії; необхідність використання арт-терапевтичних засобів із метою врегулювання власних емоцій, покращення настрою, зняття втоми, подолання тривожності, боротьба з фобіями; включення викладачів та студентів у спільну активно-творчу діяльність, мотивовану позитивними переживаннями.

Педагог буде сучасним, цілісним та досконалим, якщо він розумітиме себе, вмітиме керувати своїми емоціями та ефективно співпрацювати з іншими.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробці форм та методів розвитку емоційної культури майбутніх педагогів початкових класів.

Список використаних джерел

- Бойко, А. М. (2000). *Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації*. Київ: ІЗМН.
- Григорович, О. П., Демченко, О. П., & Родюк, Н. Ю. (2018). Формування інноваційної культури педагога як стратегічна мета національної системи освіти. *Рідна школа*, 9-12, 32-38.
- Кан-Калик, В. А. (1987). *Учителю о педагогическом общении*. Москва: Просвещение.
- Карпенко, І., & Сілотіна, І. (2008). Емоційна культура майбутнього вчителя. *Рідна школа*, 6, 3-5.

- Кочерга, О. (2014). Виховання моральної культури майбутнього вчителя засобами української етнопедagogіки. *Витоки педагогічної майстерності*, 13, 172–178.
- Лобач, О. О. (2002). Емоційна культура майбутнього вчителя як умова емоційної вихованості дитини. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г.Короленка*, 5/6 (26/27), (38–47). Полтава.
- Поліщук, В. М. (2004). *Виховання особистості: повсякдення і стереотипи*. Глухів: РВВ ГДПУ.

References

- Boiko, A. M. (2000). *Onovlena paradyhna vykhovannia: shliakhy realizatsii* [Updated paradigm of education: ways of realization]. Kyiv: IZMN.
- Hryhorovych, O. P., Demchenko, O. P., & Rodiuk, N. Yu. (2018). Formuvannia innovatsiinoi kultury pedahoha yak stratehichna meta natsionalnoi systemy osvity [The teacher's innovative culture formation as a strategic goal of the national education system]. *Ridna shkola – Native school*, 9-12 (1060), 32-38.
- Kan-Kalyk, V. A. (1987). *Uchyteliu o pedahohycheskom obshchenyy* [To the teacher about pedagogical communication]. – Moscow: Prosveshchenye.
- Karpenko, I., & Siliutina, I. (2008). Emotsiina kultura maibutnoho vchytelia [Emotional culture of the future teacher]. *Ridna shkola – Native school*, 6, 3-5.
- Kocherha, O. (2014) Vykhovannia moralnoi kultury maibutnoho vchytelia zasobamy ukrainskoi etnopedahohiky [The future teacher's moral culture education by means of Ukrainian ethnopedagogy]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – The origins of pedagogical skills*, 13, 172-178.
- Lobach, O. O. (2002). *Emotsiina kultura maibutnoho vchytelia yak umova emotsiinoi vykhovanosti dytyny* [The future teacher's emotional culture as a condition of emotional upbringing of the child]. *Zbirnyk naukovykh prats – Collection of scientific works*. Issue 5/6 (26/27). (38-47). Poltava: PDPU im. V.H .Korolenka.
- Polishchuk, V. M. (2004). *Vykhovannia osobystosti: povsiakdennia i stereotypy* [Personality education: everyday life and stereotypes]. Hlukhiv: RVV HDPU.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2020

Kazmirchuk N.

ORCID 0000-0003-4052-5883

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.),
Associate Professor at the Department
of Primary Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
(Vinnytsia, Ukraine)
E-mail: natalikazmirchuk@i.ua

Казьмірчук Н.

ORCID 0000-0003-4052-5883

Кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна)
E-mail: natalikazmirchuk@i.ua

Yakovyshyna M.

ORCID 0000-0002-9489-1881

Teaching Assistant at the Department
of English Philology,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
(Vinnytsia, Ukraine)
E-mail: Montrezor86@gmail.com

Яковшишина М.

ORCID 0000-0002-9489-1881

Асистентка кафедри англійської філології,
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна)
E-mail: Montrezor86@gmail.com